

CHILEN TALOUSHISTORIA

TIIVISTELMÄ

Katsaus Chilen taloushistoriaan 1800-luvulta aina 2000-luvulle asti.

Miia Martikainen, Eeki Ruponen, Laura Tilli
ja Ruben Viljanen

Globaali taloudellinen muutos YK-211

Sisällysluettelo

Johdanto	2
Chilen talous 1800-1973	3
Chilen talouden kehitys itsenäistymisestä 1900-luvun alkuun	3
Chilen talous 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla - kriiseistä teollistumisen alkuun.....	4
Allenden aikakausi 1970-1973 -valtionjohtoisuutta ja sosialismia	6
Vallankaappaukseen johtaneet tekijät ja Augusto Pinochetin aika	8
Chilen ihmeen ideologiset juuret	8
Marxistinen uhka.....	9
Pinochetin valtakauden talouspolitiikka	12
Chilen uusliberalistisen talouspolitiikan ongelmia	14
Diktatuurin perintö.....	14
Ympäristöpolitiikka Chilessä	16
Chile ja Mapuche	17
Chilen poliittinen kenttä diktatuurin jälkeen	19
Chilen talous 1990-2010-luvulla	20
Diktatuurista demokratiaan	20
Talouskasvun salojen jäljillä.....	21
Chilen talouden riskit.....	23
Työttömyys ja taloudellinen epätasa-arvo	25
Michelle Bachelet ja naisten asema	26
Johtopäätökset	28
Lähteet:.....	30
Tilastot:	32
Sähköiset lähteet:	32
Kuvat:.....	33

Johdanto

Tutkielmamme aihe on Chilen taloushistoria 1800-luvun alkupuolelta 2010-luvulle asti. Valitsimme aiheen, sillä halusimme nähdä länsimaisen uusliberalistisen hegemonian taakse. Emme halua tehdä oletuksia Chilen talouden kehityksestä, mutta pyrimme tarjoamaan objektiivisen katsauksen Chilen erityiseen taloushistoriaan.

Olimme tietoisia uusliberalistisen talouspolitiikan toimista Euroopassa ja Yhdysvalloissa, mutta kehittyvien maiden käänneet olivat meille tuntemattomampia. Halusimme selvittää uusliberalismin juuria muualla maailmassa ja jättää taaksemme perinteisemmän eurosentrisen näkökulman. Koemme kuitenkin, että Chilen taloudellinen ihme ei ole täysin tuulesta temmattu. Uusliberalistinen talouspolitiikka ja sen moninaiset sivuvaikutukset ovat pinnalla talouspoliittisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Uusliberalistisen talouspolitiikan laajuus kattaa lähes koko maailman, jonka takia koimme aiheen kiehtovaksi. Ehkä toisen maan talouspolitiikkaa tutkimalla oppisimme myös jotain oman valtiomme talouspolitiikasta. Lisäksi aihe oli meille ennestään lähes tuntematon, mikä teki aineistojen etsimisestä ja työn kirjoittamisesta antoisaa ja opettavaista.

Tutkielmassamme pyrimme antamaan syväluotaavan katsauksen Chilen talouden käännteisiin ja muutoksiin vuosisatojen saatossa. Työssämme pohjustamme uusliberalistista aikakautta antamalla laajan ja kattavan katsauksen Chilen taloushistoriaan jo 1800-luvulta asti ja selvitämme millä tavoin nämä tapahtumat ovat pohjustaneet ilmiötä. Työmme keskiössä ovat taloudelliset uudistukset 1973-1989 hallinneen Augusto Pinochetin aikana. Näiden uudistusten taloudellisia vaikutuksia kutsutaan niin sanotuksi Chilen ihmeeksi. Tätä taloushistoriallista aikakautta tarkastelemme kahdesta – melko erilaisesta – näkökulmasta. Oikeistolaisessa näkökulmassa tarkastellaan Chilen talousihmeen ideologisia juuria, seuraten jälkiä aina Chicagon yliopistolle Milton Friedmanin toimistoon asti. Toinen näkökulma lähestyy ihmettä täysin erilaisesta tulokulmasta, joka ottaa huomioon humanitääriset ja luontoa koskevat tekijät; työmme sitoo ympäristöongelmat, eriarvoistumisen ja alkuperäiskansojen oikeudet talouspoliittiseen viitekehykseen. Lopuksi työssämme käsitelme Chilen talouden tilaa nykypäivänä. Tarkasteluun otetaan esimerkiksi talouden nykypäivän riskit ja sukupuolten välinen taloudellinen epätasa-arvo. Lopuksi tuomme esille mahdollisia tulevaisuuden näkymiä.

Tutkielmamme osoittaa, että talouteen liittyvät päätökset ja vaikutukset ovat aina poliittisia. Chilen tapauksessa tämä yhteys on erityisen selkeästi nähtävillä. Lähestymme taloudellista ihmettä

monenlaisista näkökulmista, jotka osoittavat talouspoliittisten linjausten laajuuden ja vaikutukset tavalliseen väestöön, Chilen ympäristöön ja ihmisten hyvinvointiin. Tällä tavoin osoitamme, että taloushistoria on paljon enemmän kuin kaavioita, se kertoo myös talouden vaikutuksesta ihmisten jokapäiväiseen elämään.

Chilen talous 1800-1973

Laura Tilli

Chilen talouden kehitys itsenäistymisestä 1900-luvun alkuun

Chilen talouden kehitys on ollut hyvin vaiherikasta sen 200 vuoden itsenäisen historian aikana. Taustoitin osiossani Chilen ihmettä edeltäneitä vuosisatoja, lähtien liikkeelle 1800-luvun alun itsenäistymisestä. Itsenäistymisen jälkeen Chile vahvisti asemaansa itsenäisenä kansallisvaltiona pikku hiljaa vuosisadan kuluessa. Samalla sekä Chilen talous että poliittinen järjestelmä nauttivat merkittävää kehitystä. Kehitystä edesauttoivat muun muassa rautatiet ja lennätin sekä pankkien ja osakeyhtiöiden perustaminen. Yläluokan vaurautta lisäsivät vientituotteet: kupari, hopea ja vehnä, mikä myös osaltaan mahdollisti talouden kasvun ja modernisaation käynnistymisen¹.

Vuosisadan kuluessa Chile kytkettiin myös kasvaviin maailmanmarkkinoihin. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt rajoittamatonta vapaakauppaa, sillä valtion intressi oli kotimaan taloudellisen toiminnan suojeleu ulkomaiselta kilpailulta. Maassa vallinnut tariffijärjestelmä oli kuitenkin enemmän pragmaattinen kuin ideologinen. Ajatukset vapaakaupasta olivat kuitenkin etenkin älymystön keskuudessa suosittuja. Taloudellisen liberalismien saloihin monia chileläisiä opasti merkittävä ajattelija, ranskalainen taloustieteilijä Jean-Gustave Courcelle-Seneuil. Taloudellinen liberalismi ja vapaakauppa saivat kuitenkin osakseen myös paljon kritiikkiä². Talouden liberaalisuuntaus onkin siten erityisen merkillepantavaa tulevaisuuden talouspolitiikan tarkastelua varten, sillä 1900-luvun lopulla vallinneen uusliberalismin siemeniä voidaan nähdä kylvetyn jo 1800-luvulla.

Chilen ulkomaankaupan kannalta tärkeintä oli kaivosteollisuus. 1800-luvun alkupuoliskolla hopean

---

¹ Collier & Sater, 2004, 71-73.

² Collier & Sater, 2004, 74.

ja kuparin vienti kasvoi räjähdysmäisesti. Vuosien 1830-1870 välistä aikaa onkin kutsuttu niin sanotuksi edistyksen ajaksi (time of progress), jota voidaan osaltaan selittää globalisaation ensimmäisen aallon mukanaan tuomalla kehityksellä³. Vuosituhannen loppua värivät sodat ja niiden myötä uudet valloitetut alueet. Valloitusten myötä Chile sai uuden vientituotteen, nitraatin, josta muodostuikin päävientituote kuparin tilalle. Chilestä tuli maailman ainoa luonnollisen natriumnitraatin tuottajamaa, ja sen kysyntä oli ehtymätöntä. Tällä oli merkittäviä vaikutuksia talouden kasvuun ja modernisaatiolle, nitraatin osuus bkt:stä oli 25%:a ja sen tuotanto työllisti valtavan määrän ihmisiä ja samalla lisäksi kehitti muita talouden osa-alueita. Toisaalta Chilestä tuli hyvin riippuvainen yhdestä vientituotteesta, minkä takia se oli hyvin haavoittuvainen maailmantalouden muutoksille. Negatiivisia vaikutuksia nitraatin viennillä oli myös maataloudelle ja kuparikaivostuotannolle, joiden osuus taloudesta laski huomattavasti. Nitraatin vienti toi Chilen talouteen uuden tekijän: talouden avainsektori oli ulkomaisen pääoman suoran kontrollin alaisuudessa⁴.

Chilen talous 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla - kriiseistä teollistumisen alkuun

1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla Chile kävi läpi kriisejä, joista selvittyään se alkoi teollistua. Vuosisadan alussa Chilen taloutta väritti epävakaus, mikä johtui pääasiassa nitraatin viennin laskusta ja riippuvuudesta maailmantalouteen. Viennin ontuminen johti lopulta myös Chilen pitkälliseen poliittiseen ja taloudelliseen kriisiin 1920-luvulta 1930-luvun puoleen väliin. Tästä huolimatta 1920-lvulla tehtiin merkittäviä uudistuksia. Lähes vuosikymmenen epävakauksien jälkeen palattiin kuitenkin jälleen demokratiaan⁵. Chilen 1930-lukua edeltävää teollista kehitystä voidaan muun Latinalaisen Amerikan tapaan kutsua niin sanotuksi tehdastuotantoa edeltäväksi aikakaudeksi. Aikakaudelle tyypillistä oli, että kotimaan kulutustuotteet tulivat pääasiassa kotimaan teollisuudesta, muuta kysyntää tyydyttivät suurimmaksi osaksi tuontituotteet, ja vain harvat modernit tehtaat olivat ulkomaalaisten omistamia, joilla ei juuri ollut vaikutusta maan sisäiseen kehitykseen⁶.

Vuoden 1932 demokratiaan paluun jälkeen maan talous oli suuren laman aiheuttaman laskusuhdanteen vainoama, millä oli tuhoisat seuraukset valtion talouteen⁷. Keskustapuolueen

---

³ Collier & Sater, 2004, 147.

⁴ Faúndez 1988, 5-7.

⁵ Faúndez 1988, 5-7.

⁶ Petras 1969, 8.

⁷ Faúndez 1988, 5-7.

presidentit hallitsivat Chileä peräti kolme kautta vuosina 1938-1952, mikä näkyi myös maan talouspolitiikassa. Maataloudessa koettiin vahva laskusuhdanne, jota voidaan selittää muun muassa kuluttajahintojen sääntelyllä, puutteellisella infrastruktuurilla ja useiden taloustieteilijöiden mielestä erityisesti Chilen perinteisellä maanomistusjärjestelmällä. Kuvaavaa on, että tuolloin alle yhdellä prosentilla maatalouden kiinteistöistä oli hallussaan 68%:a maatalousmaasta⁸. Kaivosteollisuutta sen sijaan leimasi yhdysvaltaisten omistamat kupariyhtiöt ja niiden verotus. Chile solmi kahdenvälisiä sopimuksia Yhdysvaltojen kanssa ja myi suurimman osan kuparituotannostaan sille. Erityisen luotettavan kauppakumppanin Yhdysvalloista teki toinen maailmansota ja Korean sota⁹, minkä voidaan päätellä johtuneen kuparin suuresta tarpeesta sodankäyntiin.

1940- ja 1950-luvuille tultaessa kupari oli täysin sivuuttanut nitraatin ja palannut Chilen tärkeimmäksi tulonlähteeksi. Tämän seurauksena maa oli jälleen 1800-luvun lopun kaltaisessa tilanteessa: talous erittäin riskialttiisti sidottuna yhden luonnonvaran vientiin¹⁰ ja siten hyvin haavoittuvainen maailmantalouden muutoksille.

Chilen talous 1950-1970-luvulla -pyrkimykset rakenteellisiin uudistuksiin

Vuosien 1952-1970 välillä Chilen taloutta värittivät useat yritykset talouden uudistamiseksi. Mukaan mahtui muutama epäonnistunut yritys talouden vapauttamiseksi valtion liialliseksi koetusta puuttumisesta maan talouteen. Pyrkimyksenä oli myös merkittävien taloudellisten uudistusten esittely, monien poliittisten uudistusten ohella¹¹.

Presidentin vaihtuessa vuonna 1952 rikkoontui samalla keskustapuolueen pitkä valtakausi. Talouspolitiikan päämääräksi määritettiin tuolloin taloudellisen järjestyksen takaisinpalauttaminen kansainväliseltä kommunismilta, johtuen uuden presidentin vastahakoisuudesta aikaisempaa, kommunismin muotoilemaksi näkemäänsä talouspolitiikkaa kohtaan¹². Inflaatio kiihtyi vuosina 1952-55 12%:sta 86%:iin heijastaen Chilen talouden ongelmien voimakkuutta. Talouden uusille strategioille oli siis tarvetta, jonka aikakauden presidentti kohtasi lopulta monen epäonnistuneen yrityksen jälkeen vakautusohjelmalla¹³. Ohjelmaan kuului muun muassa julkisten kulujen leikkaus, valtion kontrollin vähentäminen kaupankäynnissä ja hinnoissa. Ohjelma perustui Yhdysvaltojen ja

---

⁸ Collier & Sater, 2004, 265-266.

⁹ Collier & Sater, 2004, 268-269.

¹⁰ Collier & Sater, 2004, 268-269.

¹¹ Faúndez 1988, 3-4.

¹² Collier & Sater, 2004, 252-258.

¹³ Ffrench-Davis, 2002, 3-4.

Kansainvälisen valuuttarahasto, IMF:n suositteluihin linjauksiin. Ohjelman päämäärien saavuttamisen takaamiseksi myös ammattijärjestöille asetettiin säädöksiä rajoittamaan niiden oikeuksia ja samalla osa järjestöjen johtajista karkotettiin maasta¹⁴.

1960-luvulla taloudelliset vaikeudet kuitenkin jatkuivat ja inflaatio palasi. Pyrkimyksiä kohti kapitalistista modernisaatiota tehtiin myös, mutta ne epäonnistuivat. Bruttokansantuotteen tarkastelusta voidaan huomata taloudellisen kasvun olleen vuosikymmenen aikana melko vaihtelevaa, muutama suurempi nousu ja useampi pienempi lasku, muttei järjestyttäviä muutoksia¹⁵. Muutoksien voidaan nähdä johtuvan erilaisista uusista vakautustoimista, joilla tavoiteltiin vakautta lyhyellä tähtämellä. Lopulta vakauttaminen tapahtuikin vähitellen vasta vuosikymmenen loppupuolella. Uusia teollisuuden aloja esiteltiin, taloutta modernisoitiin ja uusia investointeja luotiin.¹⁶ Aikakauden kehityslinjat loivat pohjan ja tarpeen muutoksille, joita Chile koki seuraavalla vuosikymmenellä.

Allenden aikakausi 1970-1973 - valtionjohtoisuutta ja sosialismia

Salvador Allende hallitsi Chileä vuosina 1970-1973. Pitkällisen vallan tavoittelun ja oikeiston hallinnan jälkeen valtaan astui ensimmäistä kertaa Chilen historiassa vasemmiston sosialistinen ehdokas. Allende uudisti Chilen taloutta tavalla, joka jätti maahan ikuiset jälkensä ja aiheutti ennalta-arvaamattomia seurauksia. Lyhyessä ajassa tapahtui paljon niin taloudessa kuin politiikassakin. Oleellisimpina selittäjinä Allenden valinnalle voidaan pitää taloudellisia muuttujia ja sosiaalisia luokkaeroja¹⁷.

Valtion alkuperäisen talouden uudistusohjelman mukaan Allende puolueineen pyrki talouden lyhytaikaiseen uudelleenaktivointiin palkkapolitiikan ja verotulojen noston avulla, julkisten kulujen merkittävän kasvun kautta. Muun muassa julkisen sektorin työntekijöiden palkkoja nostettiin peräti 35%:a, mikä vastaa vuoden 1970 inflaation suuruutta. Seurauksena tästä myös yksityisen sektorin palkkoja alettiin neuvotella uudelleen. Maan hallitus odotti kuparituotannon kasvun yltävän myös verotulojen kasvuun ja samalla taloudellisen toiminnan kasvuun kokonaisuudessaan. Tiukalla hintakontrollilla hallitus pyrki inflaation aisoissa pitämiseen muun muassa pitämällä yllä kiinteitä valuuttakursseja teollisuuden tarvitsemien tuontituotteiden kulujen tasapainottamiseksi. Tärkeä

---

¹⁴ Faúndez 1988, 107.

¹⁵ Maailmanpankki 2016.

¹⁶ Ffrench-Davis, 2002, 4.

¹⁷ Navia & Osorio 2017, 771.

tavoite oli myös eri talouden alueiden, kuten kuparintuotannon, kansallistaminen valtion alaisuuteen¹⁸.

Talousohjelman ensimmäisen vuoden toteutuksen jälkeen tulokset vaikuttivat hyviltä: teollinen tuotanto oli kasvanut ja lisäksi sekä inflaatio että työttömyysluvut olivat laskeneet. Tulokset jäivät kuitenkin talouden muiden indikaattorien varjoon. Uusi talouspolitiikka oli luonut uudenlaista kysyntää, johon kansallisen tuotannon ei ollut mahdollista vastata. Vastatakseen tähän hallitus ryhtyi monenlaisiin toimiin. Useiden hallitusta kohdanneiden ongelmien voidaan pitkälti nähdä johtuneen virheellisistä arvioista talouden käyttäytymisestä esimerkiksi verotuksessa ja julkisissa kuluissa¹⁹. Huolimatta siitä, että Allende hallituksineen sai aikaan positiivisia muutoksia taloudessa, ne eivät kantaneet pitkälle. Chilen talous kävi läpi suuria taloudellisia ongelmia hänen valtakautensa aikana. Uutta talouspolitiikkaa alettiin toteuttaa lyhyen aikavälin ohjelman jälkeen. Ensimmäisenä toimenä politiikkaan kuului maan valuutan escudon devalvointi eli arvon heikennys. Tästä seurasi järjestyttävä hintojen nousu ja myöhemmin inflaation nousu jopa sataan prosenttiin²⁰.

Maaailmanpankin tilastosta kuvaa erityisen hyvin inflaation hurjaa kehitystä vuodesta 1972 lähtien, jolloin inflaatio lähti entisestään kiihtyvään nousuun. Allenden kauden lopussa vuonna 1973 inflaatio oli ehtinyt nousta yli 350%:iin²¹.

Talouden uudistusten mukanaan tuomat ongelmat näkyvät myös hyvin Chilen bruttokansantuotteen kehitystä kuvaavassa tilastossa. Inflaation noustessa bruttokansantuote lähti hurjaan laskuun vuonna 1972 ja oli alimmillaan Allenden valtakauden viimeisenä vuonna 1973 noin -14%:ssa²². Lisäksi kotimaan luotot julkisella sektorilla kasvoivat satoja prosentteja. Chilen talous oli siis suurissa vaikeuksissa ja tämä vaikutti merkittävästi hallitsevan puolueen ja presidentin suosioon²³.

Ekonomisti Pedro Vuskovic, joka myöhemmin erotettiin, laati Allenden pyynnöstä talouden uudelleenaktivointiohjelman. Talouden uudelleenaktivoinnin takana oli idea suurten uudistusten mahdollistamisesta häiritsemättä talouden normaalia toimintaa. Päätaavoitteena toimi työväenluokan elintason kohennus. Tässä mielessä ehdotettua ohjelmaa ei nähty vain uusina neuvoina vaan strategiana kohti sosialismia.²⁴ Sosialististen vasemmistopuolueiden tarkastelu onkin erityisen

---

¹⁸ Faúndez 1988, 203-204.

¹⁹ Faúndez 1988, 204-206.

²⁰ Faúndez 1988, 234.

²¹ Maaailmanpankki 2016.

²² Maaailmanpankki 2016.

²³ Faúndez 1988, 235-236.

²⁴ Faúndez 1988, 202.

mielenkiintoista Allenden aikakaudella myös talouden kannalta. Marxismi ja sosialistiset liikkeet ovat olleet Chilen historiassa ja taloudellisessa kehityksessä eri aikakausina mukana enemmän ja vähemmän. Allenden astuttua valtaan vuonna 1970 maata hallitsi kuitenkin ensimmäistä kertaa marxistilainen presidentti. Tämä näkyi politiikassa ja taloudessa sekä myös Yhdysvaltojen suhtautumisessa. Yhdysvallat vastusti Allenden valintaa, pelkoon Neuvostoliiton kaltainen kommunistinen kehitys Chilessä, mikä oli heidän kannaltaan erityisesti taloudellisesti merkittävässä roolissa²⁵.

Allenden epäsuosion yltyessä ja Yhdysvaltojen vastustuksen lisääntyessä vuonna 1973 tapahtui vallankaappaus, jonka seurauksena presidentti Allende lopulta riisti oman henkensä. Hallituksen taloudellisen uudistusten epäonnistumisella voidaan nähdä olleen merkittäviä osuus siihen, että vallankaappaus tapahtui²⁶. Tämä viimeistäänkin osoittaa, miten suuri merkitys Chilen valtion päämiehillä ja heidän edustamillaan puolueilla on ollut maan talouteen ja sen kehityskulkuun.

Vallankaappaukseen johtaneet tekijät ja Augusto Pinochetin aika

Eeki Ruponen

Chilen ihmeen ideologiset juuret

Jotta voi ymmärtää Chilen ihmettä, on ensin ymmärrettävä miestä nimeltä Milton Friedman. Tämän vaikutusvaltaisen Nobel-palkitun taloustieteilijän ajatukset ja opetukset toimivat Chilen talousuudistusten peruspilareina 1970- ja 1980-luvulla. Pinochetin hallituksen alkuvuosien talouspoliittinen ohjelma perustui toimintaohjelmaan, jonka kymmenestä valmistelijasta kahdeksan oli opiskellut taloustiedettä Chicagon yliopistossa²⁷, jossa Friedman toimi professorina. Friedman julkaisi vuonna 1962 opuksen *Capitalism & Freedom*, jossa hän käsittelee kapitalismin sopivaa roolia yhteiskunnassa. Friedmanista ja kapitalismista muun muassa Chilen kontekstissa kriittisesti kirjoittaneen toimittaja, kolumnisti ja kirjailija Naomi Kleinin mukaan kirjassa esitetyistä periaatteista tuli myöhemmin globaalin markkinatalouden pelisäännöt ja Yhdysvalloissa

---

²⁵Petras 1969.

²⁶Faúndez 1988, 237-246.

²⁷Silva 1996, 74.

uuskonservatiivisen liikkeen talouspoliittinen ohjelma.²⁸ Kleinin ”mainospuheen” kannustamana tarkempi tutustuminen kyseiseen teokseen on paikallaan.

Friedmanin mukaan yksi suurimmista uhkista vapaudelle on vallan keskittyminen. Valtio on tarpeellinen vapauden turvaamiseksi, mutta vallan keskittyminen poliitikkojen käsiin voi myös olla vapaudelle haitallista. Ratkaisu tähän dilemmaan on valtion roolin rajoittaminen. Sen päätehtävien on oltava vapauden suojeleminen sekä ulkoisilta että sisäisiltä vihollisilta. Ensin mainittua tehtävää hoitaa perinteisesti armeija, jälkimmäistä taas poliisi. Lisäksi valtion tulee valvoa yksityisiä sopimuksia. Tämä rooli kuuluu tietenkin oikeuslaitokselle. Valtio myös mahdollistaa ihmisten saavuttavan yhdessä sen, mitä on vaikeaa tai liian kallista saavuttaa yksinään. Friedmanin mukaan meidän pitää kuitenkin lähtökohtaisesti luottaa valtion sijasta vapaaehtoiseen yhteistoimintaan ja yksityiseen yrittämiseen, jotka samalla toimivat valtiovaltaa rajoittavina tekijöinä puolustaen sanan-, ajatuksen- ja uskonnonvapautta.²⁹

Friedman näkee olennaisen yhteyden poliittisen ja taloudellisen vapauden välillä. Hänen mukaansa taloudellinen vapaus on välttämätön poliittisen vapauden edellytys.³⁰ Friedman listaa myös tehtäviä, joita hänen mielestään valtion ei tulisi hoitaa, kuten maataloustuotteiden hintojen sääntely maatalouden tukemiseksi, tuontitullien asettaminen tai viennin rajoittaminen, tuotannon sääntely ja ihmisten vapaata valintaa rajoittavat sosiaaliturvaohjelmat.³¹ Kuten myöhemmin huomaamme, Chicagon yliopistossa opiskelleet chileläiset taloustieteilijät (los Chicago Boys), joilla oli merkittävä rooli Pinochetin hallinnon talouspolitiikassa, sovelsivat monia Friedmanin oppeja käytännössä ja rakensivat talousmallin, joka toimi Chilen talouden kantorakettina vahvan talouskasvun sekä (diktatuurin jälkeiseen) poliittisen vapauden aikakauteen.

Marxistinen uhka

Jo ennen sosialistipresidentti Salvador Allenden valintaa Chilessä oli pitkään ollut vallalla valtion väliintulon traditio, joka juonsi juurensa Ibáñezin 1920-luvun diktatuuriin. 1960-luvulla kristillisdemokraattipresidentti Eduardo Frei valtakaudella tämä trendi vain kiihtyi: julkiset menot kaksinkertaistuivat vuosien 1964 ja 1970 välillä ja valtion osuus teollisten investointien kokonaismäärästä ylitti 50 prosenttia vuoteen 1970 mennessä.³² Myös politiikassa kuohui, kun

---

²⁸ Klein 2015, 65.

²⁹ Friedman 1968, 2-3.

³⁰ Ibid, 7-21.

³¹ Ibid, 35.

³² Collier & Sater 2004, 315 ja 318.

Fidel Castron Kuuban vallankumous inspiroi vuonna 1965 Concepción yliopistossa perustettua puolisoitilaallista Vallankumouksellisen Vasemmiston Liikettä (MIR), jonka pieni, aktiivinen ja enemmistöltään yliopistokoulutettu jäsenistö adoptoi itselleen Che Guevaran filosofian aseellisen taistelun tarpeesta kapitalismin kukistamisessa. Samanlainen ääriajattelu löysi suosiota myös sosialistisessa puolueessa. Puoluekokouksessaan marraskuussa 1967 sosialistinen puolue määritteli itsensä marxistis-leninistiseksi ja julisti tavoitteekseen vallankumouksellisen valtion luomisen. Monet sosialistit (sekä myös kommunistit), kuten Salvador Allende, pitäytyivät kuitenkin demokraattisessa parlamentarisessa vaikuttamisessa.³³ Erittäin markkinavihamielinen ja vaarallinen ideologia oli kuitenkin saanut merkittävän jalansijan chileläisessä yhteiskunnassa, mikä osaltaan johti 1970-luvun traagisiin tapahtumiin.

Salvador Allende, vasemmistolaisen Unidad Popular liittoutuman ehdokas, voitti syyskuun 1970 presidentinvaalit 36,2 prosentin osuudella annetuista äänistä. Eroa toiseksi tulleeseen, vuosina 1958-1964 presidenttinä toimineeseen oikeistoehdokkaaseen, Jorge Alessandriin oli hieman yli prosentti. Koska Allende ei ollut saavuttanut suoraan valintaan vaadittavaa perustuslainmukaista majoriteettia, presidentin valinta jäi kongressin harkintavaltaan. Kristillisdemokraatit olivat kongressissa vaa'ankieliasemassa. Puolue vaati Allendelta lupauksen, että perustuslainiin lisättäisiin säännöksiä tukemaan lehdistön-, koulutuksen- ja kaupanvapautta sekä ammattiliittojen toimintavapautta, jotka ovat usein joutuneet kommunististen hallitusten politiikkojen uhreiksi ympäri maailmaa.³⁴ Ei ole epäilevää verrata Allenden puoluetta kommunisteihin, sillä kuten Pollack ja Rosenkranz huomauttavat, Chilen sosialistinen puolue oli lähes kaikissa poliittisissa kysymyksissä enemmän vasemmalla kuin kommunistit. Myös ajatus väkivaltaisen vallankumouksen vääjäämättömyydestä yhteiskunnan muuttamiseksi oli jatkuvasti ollut osana sosialistisen puolueen ideologiaa.³⁵ Allende hyväksyi kristillisdemokraattien ehdot, ja kongressi nimitti hänet Chilen presidentiksi.^{36 37}

Allenden valinnan jälkeisiin traagisiin tapahtumiin vaikutti suurelta osin se, että Allenden sosialistista visiota ei ikinä jakanut selvä enemmistö Chilen kansasta. On pidettävä mielessä, että kaksi kolmasosaa vaaliurnille menneistä kansalaisista ei äänestänyt Allendea. Hänen poliittisen ohjelmansa radikaali luonne varmisti sen, että ohjelman vastustus oli voimakasta, varsinkin niiden

---

³³ Collier & Sater 2004, 321.

³⁴ Courtois et al. 2001.

³⁵ Pollack & Rosenkranz, 1986, xi.

³⁶ Business School of Valparaiso 1974, 5-6.

³⁷ Collier & Sater 2004, 325-329.

keskuudessa joiden taloudellisia intressejä se sabotoi. Pyrkimys muuttaa Chile sosialistiseksi valtioksi kävi selvästi ilmi Unidad Popularin vaaliohjelmasta sekä Allenden lukuisista puheista. Tavoitteena oli valtion kontrolli suuresta osasta tai jopa kaikesta maan tuotannosta, mikä samalla johtaisi siihen, että chileläiset olisivat erittäin riippuvaisia valtiosta. Allenden ohjelman merkittävimmät osat olivat nopeutettu maatalousuudistus, laajamittainen teollisuudenalojen kansallistaminen sekä tietynlaisen yksityisomaisuuden pakkolunastus valtiolle.^{38 39}

Pintapuolisesti lupaavasta alustaan huolimatta Unidad Popularin talouspolitiikka oli katastrofi. Vuoden 1973 puolivälissä talous oli lähellä romahdusta, mihin vaikuttivat monet tekijät. Ensinnäkin kuparikaivosten kansallistaminen hoidettiin kehnosti. Sen sijaan, että hallitus olisi maksanut yksityisille yrityksille korvausta kansallistamisesta, se vaati niiltä satojen miljoonien dollareiden maksuja aikaisempien vuosien ”liiallisten voittojen” korvaamiseksi. Kupariyhtiöt Kennecott ja Anaconda veivät Chilen ulkomailla oikeuteen, millä oli negatiivisia vaikutuksia chileläisen kuparin houkuttelevuudelle. Kansallistamisen välittömät vaikutukset eivät myöskään olleet toivottuja, sillä sekä tuotanto että voitot laskivat merkittävästi. Yksi syy tähän oli muun muassa hallituksen työllisyyspolitiikka, jonka seurauksena kuparikaivoksiin palkattiin merkittävästi lisää työntekijöitä. Monet uusista työntekijöistä olivat esimerkiksi sosiologeja tai psykologeja, joilla ei ollut mitään annettavaa tuotannon tehostamiseksi. Poliittinen väri määräitti palkkauksen meriittien sijaan. Allenden kauden aikana työllisyys kaivoksissa kasvoi peräti 45 prosenttia, kun taas tuottavuus henkilöä kohden laski noin 24 prosenttia. Amerikkalaisen yksityisomistuksen aikoihin vasemmisto oli aina tukenut kaivostyöläisten vaatimuksia korkeammasta palkasta. Ironisesti kansallistamisen jälkeen ääni kellossa muuttui, mikä johti lakkoihin sekä väkivaltaisiin levottomuuksiin. Kuparin hinnan putoaminen maailman markkinoilla pahensi asioita entisestään.⁴⁰

Maatalousuudistus aiheutti samankaltaisia ongelmia kuin kuparin kansallistaminen. Vuoden 1972 loppuun mennessä kaikki yli 80 hehtaarin maatilat oli pakkolunastettu valtiolle. MIR:in kannustamana talonpojat ottivat haltuunsa yli 1700 maatilaa ilman hallituksen siunausta. Myös maaseudulla, niin kuin kuparikaivoksissakin, poliittinen taistelu haittasi tuotannon tehokkuutta. Hallituksen tavoitteet olivat ristiriidassa talonpoikien toiveiden kanssa. He eivät halunneet, että valtio ottaisi heidän entisten isäntiensä roolin. Talonpojat halusivat itse omistaa, mitä hallituksen oli vaikea ymmärtää. Poliittinen epävakaus, talonpoikien työmoraalin mureneminen ja huono sää vaikuttivat tuotannon kutistumiseen 1970-luvun alussa. Pakkolunastuksen pelko kauhistutti joitakin

---

³⁸ Collier & Sater 2004, 331-332.

³⁹ Business School of Valparaiso 1974, 7-10.

⁴⁰ Collier & Sater 2004, 334-337.

maanviljelijöitä niin paljon, että he lopettivat maansa viljelyn, myivät koneitaan sekä teurastivat karjansa tai lähettivät eläimet laittomasti vuorten yli Argentiinaan.⁴¹ Sosialistinen hallitus ei selvästikään ymmärtänyt yksityisomistuksen suojelun ja tulevaisuudenuskon merkitystä talouden tehokkaalle toiminnalle.

Monet myöhemmät kommentaattorit ovat syyttäneet Chilen 1970-luvun alun taloudellisesta ahdingosta Chilen yläluokkien sekä Yhdysvaltojen vihamielisyyttä sosialistihallintoa kohtaan.⁴² Vaikka molemmat näistä olivat todellisia ilmiöitä, unohdetaan usein, että talouspolitiikasta oli loppujen lopuksi vastuussa Allenden hallitus eikä oppositio tai Yhdysvallat. Collierin ja Saterin mukaan Allenden hallinnon vuosia voidaan tulkita klassisena tapauksena politiikan primaariutta (”primacy of politics”). Vuosien 1970-1972 talousministeri Pedro Vuskovic totesikin maaliskuussa 1972, että talouspolitiikka on alisteinen Popular Unidadin poliittisille tarpeille sen sisällön ja muodon suhteen ja että keskeinen tavoite on kasvattaa hallituksen suosiota.⁴³ Talouden lainalaisuuksien unohtaminen ajoi maan lopulta kriisiin, joka päättyi sotilasvallankaappaukseen.

[Pinochetin valtakauden talouspolitiikka](#)

Syyskuun 1973 vallankaappauksen seurauksena diktaattoriksi noussut Kenraali Augusto Pinochet hallitsi Chileä aina vuoteen 1989 saakka. Hän otti maan rautaiseen hallintaansa: parlamentti suljettiin, vasemmistopuolueet kiellettiin ja muut puolueet pistettiin ”tauolle”, kunnes vuonna 1977 myös ne kiellettiin. Vasemmistolaiset lehdet katosivat kioskeista. Vallankaappausta seuranneina vuosina oli yöaikaan myös ulkonaliikkumiskielto. Vallankaappauksen dramaattisuus ja juntan radikaalit ensitoimet saivat monet ulkopuoliset tarkkailijat olettamaan, että kuolonuhrien määrä olisi jättimäinen. Kuolonuhrien määrästä tuli myös poliittinen pelinappula. ”Hauskana” kurioositeettina voidaan mainita, että Radio Moskova raportoi, että vallankaappauksen seurauksena oli muutaman päivän aikana kuollut 700 000 ihmistä.⁴⁴ Todellinen uhrimäärä Pinochetin 16-vuotisen diktatuurin aikana oli 3 065 kuollutta tai kadonnutta. Lisäksi 40 018 ihmistä joutui ihmisoikeusrikkomusten kohteeksi.⁴⁵

Kun junta nousi valtaan, kenraalit eivät tietäneet talouden toiminnasta kovinkaan paljon. Heidän tehtävänään oli kuitenkin kriisiytyneen talouden tasapainottaminen, minkä takia he tarvitsivat neuvonantajia. Heidän avukseen riensi joukko innokkaita taloustieteilijöitä, joista osa oli opiskellut

---

⁴¹ Collier & Sater 2004, 337-340.

⁴² Esimerkiksi Klein 2015.

⁴³ Collier & Sater 2004, 346.

⁴⁴ Ibid. 359-360.

⁴⁵ BBC 2013, luettu 04.03.2018.

taloustiedettä Milton Friedmanin opastuksella Chicagon yliopistossa. Näitä talousliberaaleja ekonomisteja alettiin kutsumaan nimellä ”los Chicago Boys”. Jo vuoden 1973 lopulla heidän vaikutuksensa tuloksena kaikki hintasääntelyt lakkautettiin ja escudoa (Chilen valuutta 1960-1975) devalvoitiin tuntuvasti. Chicago pojat eivät saavuttaneet välitöntä menestystä. Heidän visionsa rajoittamattoman kapitalismin yhteiskunnasta vaikutti monista armeijan johtajista ja talousvaikuttajista liian riskialttiilta. ⁴⁶

Vuoden 1973 öljykriisillä, jonka seurauksena öljyn hinta nelinkertaistui, oli negatiivisia vaikutuksia Chilen talouteen. 1974 kuparin hinta alkoi laskea hälyttävällä tavalla ja junta ei ollut vielä saanut inflaatiota hallintaansa. Samoihin aikoihin Augusto Pinochet kahmi kaiken vallan itselleen juntalta, mikä vaikutti ratkaisevasti siihen, että hän kykeni tukemaan varauksella chicagopoikia.⁴⁷ Vuoden 1975 maaliskuussa Milton Friedman vieraili Chiessä: hän keskusteli Pinochetin kanssa ja painotti ”shokkihoidon” tärkeyttä inflaation kitkemisessä. Hieman tämän jälkeen Pinochet luopui varovaisuudestaan ja antoi Chicagon pojille vapaat kädet uudistaa Chilen taloutta. Heidän tavoitteenaan oli kumota 1920-luvulta alkaen kehittynyt valtion väliintulon traditio, jota he syyttivät taloudellisen kasvun hidastamisesta. Tämä tavoite saavutettaisiin heidän mukaansa parhaiten avaamalla taloutta ja hoivaamalla maan suhteellista etua vientimarkkinoilla. Uudenlaisen yrittäjäkulttuurin tulisi korvata tavanomainen riippuvuus valtiosta, jonka roolina olisi toimiminen niin kutsuttuna ”yövärtijavaltiona”. ⁴⁸

Chilen valuutta uudistettiin vuonna 1975, yksi peso vastasi tuhatta vanhaa escudoa. Chileä pitkään vainonneen inflaation kitkeminen oli yksi Pinochetin hallinnon talouspoliittisista saavutuksista. Tähän on voinut vaikuttaa Friedmanilainen ymmärrys inflaation luonteesta: inflaatio ei ole kuluttajahintojen nousua vaan rahan arvon laskua. ⁴⁹ Edelliset hallitukset olivat pyrkineet hallitsemaan inflaatiota kuluttajahintojen sääntelyllä, joka ei ole tehokas keino inflaation nujertamiseksi, koska inflaation perimmäinen syy on väärin ymmärretty.

1980-luvulla Chilen taloutta kohtasi jälleen kriisi. Toinen öljykriisi vuonna 1979 aiheutti maailmantalouden taantumaa, mikä vähensi chileläisten vientituotteiden kysyntää. Chiessä BKT laski merkittävästi ja työttömyys oli suurta. 1982 chicagolaisen koulukunnan finanssiministeri erosi ja Chilen talouspolitiikka joutui muutaman vuoden tuuliajolle. Pinochet itse ilmoitti, että hän aikoo

---

⁴⁶ Collier & Sater 2004, 364-365.

⁴⁷ Silva 1996, 206.

⁴⁸ Collier & Sater 2004, 365-366.

⁴⁹ Friedman 1968, 37-55.

devalvoida pesoa. Hallinto otti myös hallintaansa kriisiytyneitä pankkeja ja finanssilaitoksia. Vuonna 1985 finanssiministerin virkaan palkattiin Hernan Buchi, joka oli opiskellut liiketaloutta Columbiassa (taloustieteen ja Chicagon yliopiston sijasta). Collierin ja Saterin mukaan hän johdatti Chilen taloudelliseen pragmatismiin, joka korvasi fundamentalistisen version uusliberalismista. Pragmatismi perustui valuuttakurssin ja rahan tarjonnan manipulointiin sekä kotimaisen teollisuuden tukemiseen. Myös tuontitulleja nostettiin hieman kotimaisen tuotannon suojelemiseksi. Uusliberalistinen malli kuitenkin säilyi Chilen talouden perustana. 1980-luvulla suurin osa kansallisista eläkejärjestelmistä yksityistettiin (aivan kuten Milton Friedman teoksessaan *Capitalism & Freedom* toivoi).⁵⁰ On perusteltua todeta, että uusliberalistisella talousmallilla oli merkittävä rooli Chilen talouden kasvun mahdollistamisessa, vaikkakin myös ongelmia ja epäkohtia esiintyi.

Chilen uusliberalistisen talouspolitiikan ongelmia

Ruben Viljanen

Diktatuurin perintö

Kun kenraali Pinochetin johtama sotilasjunta otti Chilen hallintaansa, alkoi Pinochetin totalitaarinen hallinto toteuttamaan totaalisesti uudenlaista uusliberalistista talouspolitiikkaa. Useat Pinochetin neuvonantajat olivatkin taloustieteilijöitä, jotka olivat opiskelleet Chicagossa Milton Friedmanin johdolla ja edustivat puristista talousmallia, jossa valtion rooli taloudessa olisi vain huolehtia, että mikään ei häiritse markkinoita⁵¹. Tämä talousoppi tarkoitti käytännössä julkisten palvelujen yksityistämistä, verotuksen keventämistä, sekä ulkomaankaupan vapauttamista. Sen toteuttaminen vaati suuria rakenteellisia muutoksia niin taloudessa kuin hallinnossakin.

Chilellä on vaikuttavaa näyttöä sen talouden toimivuudesta 90-luvulla vuotuisen bruttokansantuotteen kasvun ollessa jopa 6,5%⁵². Chile on myös onnistunut merkittävästi vähentämään köyhyyttä ja hillitsemään inflaation kasvua. Usein kiitoksen näistä onnistumisista saa nimenomaan uusliberalistinen talouspolitiikka. Tällöin jää kuitenkin, usein harhaanjohtavasti mainitsematta muut maahan vaikuttavat taloudelliset tekijät ja olosuhteet. Näiden onnistumisien

---

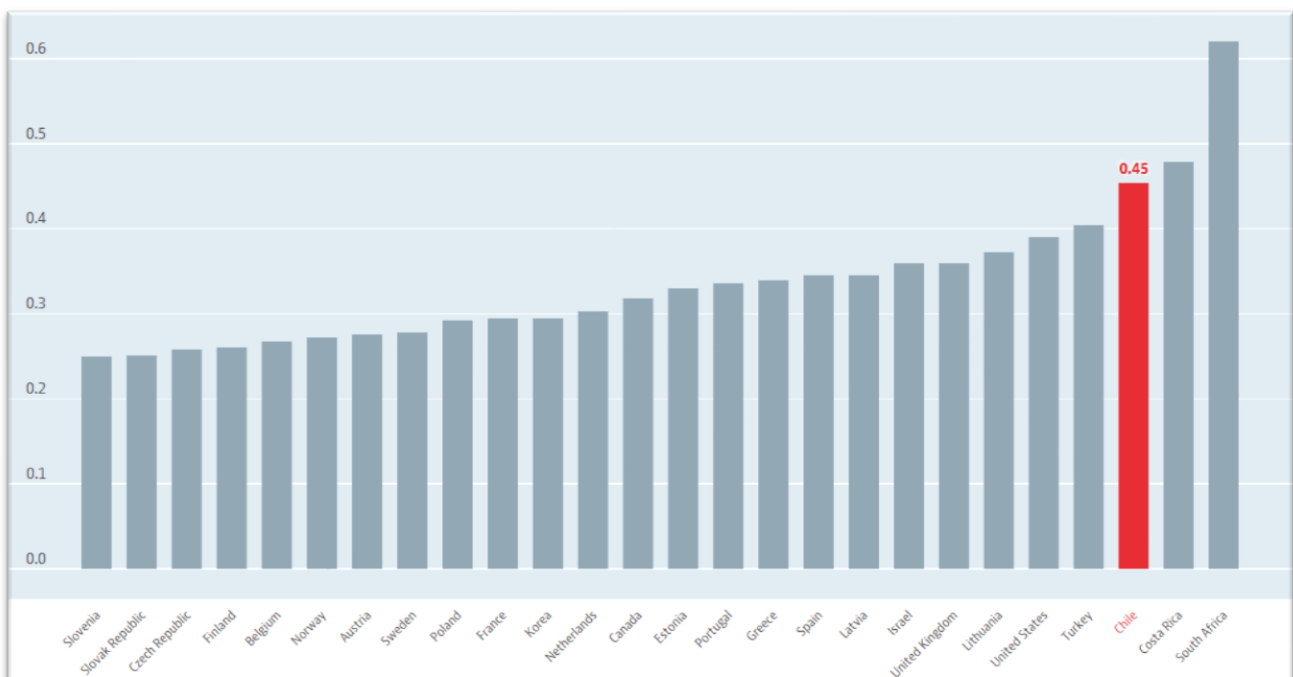
⁵⁰ Collier & Sater 2004, 371-372.

⁵¹ Klein, 2005, 66-65

⁵² Taylor, 2002, 45-46

vuoksi Chileä kuitenkin pidetään usein menestyksen kaavana muille Latinalaisen-Amerikan maille. Tämän vuoksi voidaan pitää merkityksellisenä, miten Chilen eri valtiolliset instituutiot toimivat⁵³. Pysin tarkastelemaan tätä myöhemmin erityisesti ympäristön, ympäristöpolitiikan, sekä vähemmistökiistojen kautta.

Vaikka Chile on monessa mielessä ottanut länsimaita kiinni niin hyvinvoinnissa, kuin taloudessakin ja se on onnistunut merkittävästi vähentämään köyhyyttä, on eriarvoisuus Chilessä erittäin suurta. Chilen tulojakauma on OECD-maiden kolmanneksi suurin, ginikertoimen ollessa 0.45, nollan tarkoittaessa, että kaikki omistaa tismalleen saman verran ja yhden tarkoittaessa sitä, että yksi omistaa kaiken⁵⁴. Tämä tarkoittaa sitä, että ero Chilessä rikkaiden ja köyhien välillä on

Kuva 1: OECD 2015 Gini-indeksi

erittäin suurta. Tätä tuloeroa ylläpitää Pinochetin aikakaudella esittelemä talouspolitiikka. Yksityistämisen vuoksi monet sosiaaliset palvelut kuten esimerkiksi koulutus on eriarvoistunut⁵⁵, eikä viennillä ruokittu talous tuo monia pienyrittäjiä. Myös kaupungeissa olevat työläiset ovat jääneet enemmän paitsi Chilen talouskasvusta. Eniten eriarvoistuminen on kuitenkin koskenut Chilen alkuperäiskansaa Mapucheja, heidän oikeuksien ollessa usein ristiriidassa talouspolitiikan ja taloudellisen kasvun kanssa.

⁵³ Carruthers, 2001, 343-344

⁵⁴ OECD. 2015

⁵⁵ Torche, 2005, 334-336

Myös Chilen ympäristöpolitiikka on kestäväntöntä. Yksi syy minkä vuoksi Chile on menestynyt taloudellisesti poikkeuksellisen hyvin, on ollut maan suuri vientitalous. Chilen viennin suurimmat sektorit ovat olleet kaivostoiminta, metsäteollisuus sekä maatalous. Näiden talussektorien laajamittainen hyödyntäminen on johtanut sekä ympäristön tuhoutumiseen että moniin kiistoihin Mapuchen kanssa⁵⁶. Näiden vientialojen ollessa Chilen valtiontalouden ytimessä on myös taloudellisesti kannattavaa, että Chilen ympäristöpolitiikka on kestävällä pohjalla. Tätä on kuitenkin vaikea toteuttaa, sillä ympäristöpolitiikan pitäisi olla kauaskatseista, ja monesti aidosti kestävätkä ratkaisut ovat pois tämänhetkisestä kasvusta. Perintönä Pinochetin diktatuurista on myös politiikan jähmeä rakenne, joka vaikeuttaa poliittisten muutosten tekemistä monilla alueilla⁵⁷.

Ympäristöpolitiikka Chilessä

Ympäristö luo Chilelle monia mahdollisuuksia ja rajoituksia. Sen runsaat luonnonvarat ovat mahdollistaneet suuret vientitulot ja taannet positiiviseksi jäävän kauppataaseen. Ympäristön jatkuva kaupallinen hyödyntäminen on kuitenkin johtanut moniin ympäristöongelmiin. Chilen hiilidioksidipäästöt ovat melkein kolminkertaistuneet viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana⁵⁸, ja suuret metsähakkuualueet vaativat jatkuvasti lisää pinta-alaa. Jatkuva painostus ulkomaisilta tahoilta sekä sisältäpäin tulevat vetoamukset kestävätkä kehityksen puolesta ovat pikkuhiljaa pakottamassa Chileä kääntämään katseensa, myös toimivampaan ympäristöpolitiikkaan.

Ympäristöpolitiikkaa kyllä kehitettiin 90-luvun alussa maan uudelleen demokratisoitumisen jälkeen. Vaikka 1994 säädetty ympäristön 'kehyslaki' olikin toiveikas ja kunnianhimoisen, oli sen vaikuttavuus ja sovellettavuus kuitenkin hyvin rajallinen. Käytännössä ympäristö- ja päästörajoitukset ovat olleet hyvin olemattomia ja mahdollisten konfliktien sattuessaakin ympäristönsuojelun ja talouskehityksen kanssa, on talouskehitys aina priorisoitu uusliberalismin periaatteiden mukaan. Uusliberalistisessa ajatusmallissa ajatellaankin, että päästöihin ja ympäristönsuojelun ei tulisi puuttua sanktioin, vaan antaa markkinoiden ratkaista tämäkin ongelma. Tämä tapahtuisi erilaisten päästöoikeuksien kauppaamisella, sekä luonnonvarojen yksityistämällä. Monet tätä ratkaisua kritisoivat kuitenkin toteavat, että tämän kaltaiset poliittiset ympäristön vapaankaupan kokeilut ovat päättyneet katastrofaalisiin tuloksiin⁵⁹.

---

⁵⁶ Richards, 2013, 70-100

⁵⁷ Heiss, 2017

⁵⁸ World bank, 2016

⁵⁹ Carruthers, 2001, 348-349

Chilen vasemmistokeskustalaisen hallituksen eli Concertaciónin pitkäaikaisena tavoitteena on jo kauan ollut sosiaalisen tasa-arvon saavuttaminen. Tätä tavoitetta pyritään saavuttamaan vahvistamalla kansainvälistä taloutta. Chile pyrkii tähän tavoitteeseen samalla tavalla kuin se on onnistunut pitämään yllä viime vuosikymmenenä keskimääräistä 6-7% talouskasvua. Osvaldo Sunkelin mukaan tämä merkittävä talouskasvu loi perustan neljälle eri alustalle, joita tarvitaan kestävän kehityksen saavuttamiseksi. Ensimmäinen oli nopea ja tehokas taloudellinen kasvu, jolla lisätään kansainvälistä kauppaa, toinen oli demokratian rakentamisen jatkaminen, kolmas on köyhyyden vähentäminen, jossa Chile onkin onnistunut, vaikka maan sisäisen epätasa-arvo onkin yhä edelleen korkealla tasolla. Neljäs alusta, joka ei Chilen kuitenkaan ole kunnossa, on tunnistaa ne olosuhteet, joita tarvitaan ympäristön kestävään ylläpitämiseen, josta pääoman kasvu on riippuvainen⁶⁰

Huolestuttavaa on, että vielä 90-luvulla ympäristöongelmia ei edes vielä kunnolla tiedostettu poliittisissa puheissa tai suunnitelmissa. Julkisessa puheessaan Hacienda ministeri julisti, että seuraavan kuuden vuoden aikana Chilen talous kasvaisi keskimäärin 6,8% vuodessa ja että viennin määrä kaksinkertaistuisi kyseisenä aikana. Ainoa debatti, mitä puheesta käytiin, oli kasvunmäärän kyseenalaistaminen monien toivoessa, että kasvu olisi 7-8% luokkaa. Ympäristöongelmiin ei otettu puheessa kantaa juuri ollenkaan. Olennaista olisikin, että Chile kehittäisi kestävän talouskasvunsa kestävän ympäristökehityksen varaan. Ympäristö itse asettaa luonnolliset esteet Chilen talouskasvulle. Nämä esteet ovat vielä suurempia, kun kehitystä entisillä ehdoilla halutaan vielä kiihdyttää. Tämän takia Chilen halu ottaa muut rikkaammat OECD maat kiinni, asettaa jo itselleen omat rajansa.

Chile ja Mapuche

Vaikka Chile on onnistunut vähentämään köyhyyttä merkittävästi uusliberaalilla talouspolitiikalla, on kuitenkin myös sosiaalinen epätasa-arvo kasvanut. Etenkin Chilen alkuperäiskansa Mapuche on ollut usein vaikeassa asemassa talouspoliittisten suunnitelmien kanssa. Kiistoja Mapuchen ja Chilen välillä on ollut niin maaomistuksista, resursseista ja alkuperäiskansan oikeuksista. Chile on ulkoisista paineista johtuen joutunut ratifioimaan monia kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia koskien alkuperäiskansojen oikeuksia. Tästä huolimatta konfliktit kansallisesta identiteetistä ja kehityksestä on kuvastanut hyvin Mapuchen ja hallituksen välistä suhdetta. Mapuche on jo pitkään ollut Chilen sorron alla 1600-luvulta lähtien. Chileläisten ja Mapuchen välinen suhde on

---

⁶⁰ Sunkel, 1995

muistuttanut pitkälti kolonialistista suhdetta. Vaikka uusliberalismi ei ole syy tähän näin, voidaan sen kuitenkin nähdä ylläpitävän kolonialistista suhdetta ja rasismia.

Kun uusliberalistinen talous perustuu Chilessä siihen, että ulkomaankauppa vapautettiin ja alkupäätuotannon vientituotteita alettiin kilpaa myymään ulkomaille. Tämä on johtanut esimerkiksi siihen, että maataloustuotteiden merkitys on kasvanut ja kilpailu alalla on koventunut. Tämä taas on vaikuttanut negatiivisesti moniin pieniin ja keskisuuriin maatalousyrityksiin suurten yritysten pärjätessä paremmin tehostetulla tuotannollaan. Viennin kasvattaminen on myös johtanut siihen, että valtio on alkanut tukea metsäteollisuutta, mikä on vaikuttanut negatiivisesti niin alkuperäisasukkaisiin, kuin myös muihinkin pieniin maanomistajiin. Pinochetin aikakaudella valtio tarjosi metsäteollisuudelle tukia, jotka kattoivat peräti 75% istuttamisen, metsän leikkuun ja hallinnollisista kuluista. Parhaimmillaan nämä tuet nousivat 90% 80-luvulla. Metsäteollisuus on jo pitkään ollut Chilessä muutaman suuren yrityksen oligopolissa, jotka ovat jo pitkään saaneet valtiolta tukia. Nykyään suurimmat metsäplantaasit Chilessä sijaitsevat Maulen alueella, erityisesti Bío-Bíoassa ja Araucaníaassa jossa sijaitsee myös tärkeitä perinteisiä Mapuchen maa-alueita⁶¹.

Maatalouden ja metsäteollisuuden lisäksi Mapuchella on ollut monia kiistoja koskien myös vesivoimaloita, lentokenttiä, moottoriteitä, kalastus yrityksiä ja kaatopaikkoja. Monet Chileläiset näkevät näiden kiistojen vuoksi Mapuchen anarkistisena kehityksen kannalta. Chileläisten näkökulmasta Mapuche ei halua osallistua yhteiseen kehitykseen ja ovat jatkuvasti sen esteenä. Mapuchen näkökannasta taas he eivät vastusta kehitystä, vaan sitä muotoa siitä, missä he ovat jatkuvasti häviäjiä. Vaikka Chile onkin laatinut sopimuksia ja säädöksiä alkuperäiskansojen suojelemiseksi, on näiden toimeenpaneminen kuitenkin usein heikkoa. Monesti jos Mapuchen oikeudet ovat ristiriidassa taloudellisen kehityksen kanssa, vetää Mapuche tästä lyhyemmän korren. Hyvänä esimerkkinä tästä on Ralco, kyseenalainen vesivoimala projekti, jossa padon rakentaminen ei vain loukannut kansainvälisesti hyväksytyjä alkuperäiskansojen oikeuksia, vaan myös Chilen omaa alkuperäiskansoja koskevaa lakia. Projektia vastustaneita Pewenchejä (vuoristossa asuvia Mapucheja) kuvailtiin mediassa uhkana kansalliselle kehitykselle ja silloinen Presidentti Ricardo Lagos totesikin, että pieniryhmä ihmisiä ei voi yksinään olla kehityksen tiellä. Lopulta vesivoimala rakennettiin ja alueella olevat Pewenchet siirrettiin muualle⁶².

---

⁶¹ Richards, 2013, 70-100

⁶² Richards, 2013, 76-77

Chilen poliittinen kenttä diktatuurin jälkeen

Yksi Chileä koskettava ongelma nykyään on myös kansan heikko poliittinen osallistuminen. Chilessä on jo pitkään hallituksen muodostanut vasemmistokeskustalainen Concertación ja varsinainen poliittinen pluralismia ei ole käytännössä ollut. Poliittikkaa on luonnehtinut myös ylhäältä päin johdettu elitistinen politiikka, joka oli voimassa myös jo ennen Pinochetin vallankaappausta. Vaikka kansalaisten poliittinen liikehdintä voimistuikin diktatuurin aikakaudella, kun uudelleen kunnostautuneet kansalliset puolueet saivat palautettua siviilihallinnon, katosivat monet tällaiset ruohonjuuritason liikkeet nopeasti. Kun demokraattinen hallinto otti vastattavakseen monia näiden liikkeiden edes ajamia asioita, näiltä liikkeiltä katosi yhteinen päämäärä, joka olisi selkeästi määriteltävissä⁶³.

Vaikka Chilessä siirryttiinkin diktatuurista demokratiaan, säilyivät monet sen instituutilliset rakenteet kuitenkin konservatiivisina, eivätkä ne ole välttämättä heijastaneet Chilen enemmistön mielipiteitä. Esimerkiksi Homoseksuaalisuus dekriminalisoitiin vasta vuonna 1999 ja avioeroa koskevat lait säädettiin vuonna 2004. Vaikka edistystä onkin tapahtunut askeleittain, seisoo kuitenkin vuoden 1980 perustuslaki demokratian vakauttamisen ja syventämisen tiellä. Käytännössä perustuslakiin on luoto menetelmiä, jotka takaavat, että sen ydinalueita ei voi muuttaa ilman ideologisen oikeiston hyväksyntää. Tämän kaltainen veto-oikeus on vienyt demokratialta pohjaa, mikä on johtanut siihen, että monia tärkeitä poliittisia keskusteluja ei suoriteta julkisesti, vaan ne hoidetaan salaa lukittujen ovien takana⁶⁴.

Carruthersin mukaan kuitenkin ympäristöpolitiikka ja etenkin ympäristöaktivistit ja -liikkeet voivat toimia kansan poliittisena herättäjänä. Jatkuvasti lisääntyvät ympäristöongelmat, jotka ovat lisänneet konflikteja myös Mapuchen kanssa, ovat pikkuhiljaa herättämässä laajaa huomiota Chilessä ja ruohonjuuritason liikkeet alkavat saamaan uutta voimaa. Kestävämpi ympäristön käyttö voikin juurikin olla yksi avain moniin maata kohtaaviin ongelmiin. Sen ratkaiseminen ei ole pelkästään taloudellisesti kannattavaa, vaan voi myös vähentää konflikteja Mapuchen kanssa ja tuoda maahan vakautta⁶⁵.

---

⁶³ Carruthers, 2001

⁶⁴ Heiss, 2017, 470-472

⁶⁵ Carruthers, 2001

Chilen talous 1990-2010-luvulla

Miia Martikainen

Diktatuurista demokratiaan

Demokratiaan siirtyminen ei tapahtunut yhdessä yössä, vaan muuntuminen tapahtui hiljalleen. Vaikka diktaattori Augusto Pinochetin aika loppui virallisesti vasta vuonna 1990, demokraattisen valtion rakenteiden valmistelu oli alkanut jo osaltaan diktatuurihallinnon aikana. Suvaitsevaa kasalaisyhteiskuntaa luotiin hiljalleen sotilashallinnon vastaisella työllä, joka oli kaukana diktaattorihallinnon väkivaltaisista toimista. Ajat olivat muuttumassa; sotilashallinnon vuonna 1980 säätämä perustuslaki esitti, että kahdeksan vuoden kuluessa pidettäisiin kansanäänestys. Kansa äänestäisi yhdestä ehdokkaasta joko äänin kyllä tai ei. Kansanäänestys pidettiin lopulta vuonna 1988, ja ehdokkaana oli armeijan valitsema Augusto Pinochet. Ehtona kansanäänestyksessä oli se, että jos kyllä-äännet voittaisivat, sotilashallitus jatkaisi maan hallitsemista vielä toiset kahdeksan vuotta. Sen sijaan ei-äännten voittaessa sotilashallitus järjestäisi vapaat vaalit vuoden sisällä. Siirtymäkauden aikana maa alkaisi palata hiljalleen demokratiaan, rakentaen Chilen suvaitsevaa kansalaisyhteiskuntaa.⁶⁶

Ei -äännten voittaessa diktatuurin jälkeiset ensimmäiset demokraattiset vaalit järjestettiin 11. joulukuuta 1989. Kansainvälinen ilmapiiri oli todella suotuisa Chilen poliittiselle siirtymälle; Kylmän sodan aika oli jo lähes ohi, ja Chilen lisäksi myös muita latinalaisen Amerikan maita oli siirtymässä diktatuurisista hallinnoista demokraattisiin. Presidentiksi valittiin kristillisdemokraatti Patricio Aylwin Azócar, joka sai vaaleissa 55,17% äänistä. Pinochetin jälkeen valtaan noussut presidentti merkitsi uutta, demokraattista alkua, ja tämä hänen neljän hallintovuotensa aikana tapahtuikin paljon positiivisia poliittisia muutoksia. Uudella hallinnolla oli neljä selkeää päämäärää: parantaa kansallista yhtenäisyyttä, perustaa demokraattisia yhteiskunnan instituutioita ja edistää yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta. Ennen kaikkea tavoitteena oli jatkaa Pinochetin aikaisella

---

⁶⁶ Leskinen 2006, 57.

liberalistisella talousmallilla, koska sen nähtiin olevan toimiva ratkaisu yhdessä demokraattisen hallinnon kanssa.⁶⁷

Poliittisen siirtymäjakson myötä myös Chilen talous lähti nousuun. Demokratia toi kaivattua luottamusta Chilelle ulkomaisten liiketoimien näkökulmasta; vienti kasvoi ja ulkomaisia sijoituksia tuli entistä enemmän. Osa Pinochetin aikana maasta paenneista poliittisista pakolaisista alkoi palata kotimaahansa, kun uuden poliittisen ilmapiirin puitteissa maassa eläminen oli jälleen turvallista. Monen tavallisen chileläisen arkinen elämä muuttui, kun minimipalkka nousi, työttömyys laski merkittävästi ja valtionvarat lähtivät kasvuun.⁶⁸ Työttömyysprosentti vuonna 1991 oli Etelä-Amerikan mantereen matalin; se oli vain noin 5,3% koko Chilen työvoimasta.⁶⁹ Vientiin panostaminen näkyi tässä erityisesti, sillä vientituotteisiin keskittyminen johti uusien tuotantoalojen syntyyn ja sitä kautta työpaikkojen lisääntymiseen. Tämä voimakas vientiin keskittyminen kasvatti Chilen taloutta todella tehokkaasti. Uusien makrotaloudellisten käytänteiden myötä Chilen talous sai tuulta siipiensä alle. Nämä käytänteet olivat esimerkiksi maahan tulevan rahan sääntely ja valuuttakurssien hallitseminen. Kyseiset toimet osoittautuivat positiivisiksi; vuosittainen bruttokansantuotteen kasvu vuosien 1990-1998 välillä oli noin seitsemän prosenttia asukasta kohden.⁷⁰ Tämä kasvu oli huiman korkea, ja osoitti että liberalistinen talousjärjestelmä voi toimia – tietyn poliittisen viitekehyksen puitteissa.

Taloukasvun salojen jäljillä

Pinochetin aikainen uusliberalistinen talouspolitiikka vaikutti edelleen Chilen kansantalouteen 1990-luvulla. 1970-1980-luvulla vienti monipuolistui, jonka sanotaan olleen seuraus Pinochetin diktatuurisen sotilashallinnon ja Chicagon poikien edistämästä taloudellisesta liberaalisatiosta. Kun Chile siirtyi enemmän tuontiin keskittyvistä markkinoista vapaampaan kauppaan, sen suhteellinen etu tuli selkeämmin näkyville, ja jotkut primääriset raaka-aineet pärjäsivät taloudessa paremmin. Vaihtokurssin arvonalennuksen vaikutuksen alaisena syntyi uudenlaisia maatalouden vientituotteita, ja näiden tuotteiden suurempi sija elinkeinorakenteessa oli ensisijainen syy talouden monipuolistumiselle. Vientijohteisen taloutensa takia Chilen kansantalouden nousu- ja laskusuhdanteet ovat olleet usein alttiita maailmantalouden muutoksille. Noususuhdanne on usein liitetty maailmankaupan positiiviseen tilaan ja viennin rakenteellisen kokonaisuuden vakauteen. Vastaavasti taantuman aika on yhdistetty maailmantalouden heikompaan tilaan ja vientituotteiden

---

⁶⁷ Leskinen 2006, 62-63.

⁶⁸ Leskinen 2006, 62-63.

⁶⁹ Maailmanpankki, työttömyys 1991-2017, 1.2.2018.

⁷⁰ French-Davis 2017, 61-62.

merkittävään epätasapainoiseen ja äkillisen kiivaaseen diversifikaatioon. Gutiérrez ja Ferrantino esittävät, että vientiin luottaminen, ja sen monipuolistuminen pitkällä aikavälillä oli mahdollinen syy Chilen talouskasvulle. Heidän mukaansa samaa tulosta ei ehkä olisi voitu saavuttaa, jos viennin osa-alueiden kokonaisuus olisi ollut rakenteeltaan muuttumattomampi. He huomauttavat kuitenkin, että Chilen talouden kasvun salat saattoivat liittyä myös mahdolliseen poliittiseen otteeseen talouskasvun aikana.⁷¹

Panostaminen kalastusteollisuuteen ja viljeltyyn loheen 1980-luvun puolessa välissä, viiniteollisuuden suuri leviäminen ja kulutustuotteiden suurempi määrä vuosituhannen vaihteessa ovat johtaneet Chilen vakaaseen bruttokansantuotteeseen ja viennin suureen kasvuun.⁷² Erilaisten louhimiseen, kalastukseen, metsäteollisuuteen ja maatalouteen liittyvien palvelusektoreiden kasvu on vaikuttanut ylöspäin suuntautuvaan kasvukäyrään 2000-luvulla. Chilen talouskasvussa on tunnistettavissa kaksi toisistaan eroavaa kasvuperiodia 1990-luvulla, jotka vuoden 1997 Aasian talouskriisin aikana typistyivät hetkeksi aikaa. 2000-luvulla sen sijaan on todistettu positiivisia kasvukäyriä, jotka kuitenkin ovat olleet suhteellisen maltillisia verrattuna 1990-luvun kansantalouden kasvuun.⁷³ Erityisesti 2000-luvulla mineraalien tuotanto on ollut tärkeä osa bruttokansantuotteen jakaumaa. Vuonna 2003 mineraalit veivät 6,45% bruttokansantuotteesta. Vuonna 2006 mineraalituotanto saavutti huippunsa; noin viidesosa bruttokansantuotteesta muodostui mineraalien tuotannosta, kun prosentuaalinen osuus oli 20,96%. Sittemmin mineraalien osuus bruttokansantuotteesta on lähtenyt laskuun.⁷⁴

Viimeisimpinä vuosina Chilen talouden rakenne on luottanut entistä enemmän vientituotteisiin. Tuotteiden ja palveluiden viennin prosentuaalinen osuus bruttokansantuotteesta oli vuonna 1998 25,52%. Vuoteen 2007 mennessä vastaava prosentuaalinen osuus oli 45,07%. Samaisesta tilastosta näkyy myös maailmantalouden vaihteluiden vaikutus Chilen vientiin; vuoden 2008 maailmanlaajuinen finanssikriisi näkyy alhaisempina prosentuaalisina osuuksina tilastossa. Prosentuaalisen osuuden lasku oli finanssikriisin jälkeen jyrkkä. Vuodesta 2007 viennin osuus bruttokansantuotteesta laski noin 8%, sillä vuonna 2009 osuus oli 37,04%.⁷⁵ Tilastojen avulla on siis mahdollista päätellä, että Gutiérrez ja Ferrantino ovat jokseenkin oikeassa sen suhteen, että Chilen talous mukaillee maailmantalouden vaihteluita, ja ovat herkästi alttiita globaalien talouden heittelyille.

---

⁷¹ Gutiérrez & Ferrantino 1997, 389-390.

⁷² Agosin & Bravo-Ortega 2009.

⁷³ Gammage, Albuquerque & Durán 2014, 5.

⁷⁴ Maailmanpankki, mineraalien louhinta (% bruttokansantuotteesta), luettu 8.2.2018.

⁷⁵ Maailmanpankki, vientituotteiden osuus bruttokansantuotteesta 1960-2016, luettu 7.2.2018.

Chilen talouden riskit

Chilen merkittävä riippuvaisuus mineraalien vientimarkkinoista saattaa aiheuttaa myös kansantaloudellisia riskejä. Luottaminen runsaasti luonnonvaroihin voi olla joko hyödyksi tai haitaksi talouden kasvulle, mutta tämä ilmiö on hyvin kiistelty taloustieteilijöiden keskuudessa, sillä tulokset ovat vaihdelleet merkittävästi laidasta laitaan. Mineraaliriippuvuus voi myös mahdollisesti haitata työvoiman jakaumaa ja työllistymistä kokonaisuudessaan. Kyseinen teollisuuden ala ei nimittäin suoranaisesti luo merkittäviä määriä työpaikkoja, vaan enemmänkin siirtää työvoimaa muille sektoreille. Mineraaleista muodostuva monopoliasema sen sijaan voi aiheuttaa sen, että talouden keskittyessä louhintaan muut, paljon työvoimaa vaativat sektorit rapistuvat. Seurauksena on mahdollista, että bruttokansantuotteen kasvaessa työllisyys ei kasva samaa tahtia. Riippuvuus mineraalien viennistä voi aiheuttaa lisäksi sosiaalisia ongelmia; kilpailu luonnonvarojen hallinnasta saattaa luoda konflikteja. Luonnonvarojen suuri määrä voi olla myös riski, kun päättäjät tulevat huolimattomaksi luonnonvaroja koskevissa päätöksissä. Vaikka mahdolliset ongelmat voivat olla vakavia, suurin merkitys on kuitenkin instituutioilla, jotka luonnonvaroja käsittelevät. Vakaat instituutiot ja päätöksenteko vähentävät ongelmien todennäköisyyttä huomattavasti.⁷⁶ Chilen talouspoliittinen tilanne on ollut jo aikojen melko vakaa, joten suuria ongelmia instituutioiden kohdalla ei ole ollut.

Berryn mukaan riippuvuus mineraalituotannosta seuraa kolmea eri ajallista jaksoa. Ensimmäisessä vaiheessa riippuvuus mineraalien viennistä kasvaa nopeasti, jolloin myös kansantalouden kasvu kiihtyy. Toisessa vaiheessa ollaan tilanteessa, jossa kasvu ei ole enää erityisen kasvavaa, vaan melko vakaata. Kolmannessa vaiheessa riippuvuus laskee, jolloin talous kohtaa haasteen, jossa totutun osa-alueen tilalle on löydettävä toinen sektori. Nämä vaiheet vaikuttavat erityisesti työllisyyden rakenteeseen, sillä työllistyminen riippuu muutaman merkittävän sektorin työvoimatarpeesta. Perinteisesti paljon työvoimaa tarvitsevia sektoreita ovat maatalouden ja tuotantotalouden sektorit. Kuitenkin vaarana on, että nämä sektorit ovat työvoimatehokkaita, jolloin niillä ei ole tarvetta suurelle määrälle työntekijöitä. Myös mineraalien merkittävä viennin määrä saattaa vaikuttaa näiden sektoreiden aloihin, ja luoda niistä työvoimatehokkaampia, kun mineraaliteollisuuden työvoiman tarvetta lisätään.⁷⁷

Yllä olevien ongelmien lisäksi taloudellinen riski on jossain määrin mahdollinen. Chilessäkin ilmennyt hollannintauti on esimerkki ilmiön vakavuudesta. Hollannintauti tarkoittaa sitä, että kun

---

⁷⁶ Berry 2008, 149-150.

⁷⁷ Berry 2008, 150.

valtion suhteellinen etu kasvaa jonkun tietyn talouden osa-alueen puitteissa, vaarana on, että muut talouden osa-alueet kuihtuvat pois. Näitä osa-alueita kuitenkin saatettaisiin tarvita tulevaisuudessa, jolloin näiden alojen tulevaisuudennäkymät jäävät häilyviksi ja epävarmoiksi. Tiettyyn osa-alueeseen luottaminen voi siis aiheuttaa negatiivisia vaikutuksia muiden sektoreiden menestymisessä. Tässä tilanteessa myös tulevaisuuden työvoiman ja tarvittavien taitojen ennakointi muodostuu vaikeaksi.⁷⁸

Ympäristökysymykset tulivat esille vasta 1990-luvulla, vaikka Chilen talouden ongelmiin oli jo tätä ennen liitetty kysymykset kasvusta ja taloudellisesta tasa-arvosta. Chilen taloudellinen kasvu perustuu pitkälti sen luonnonvarojen varaan; suurimpia talouden sektoreita ovat mineraalien louhinta, maatalous, kalastus ja luontoon liittyvä turismi. Chilen moninainen luonto metsineen, aavikoineen ja vuoristoineen on joutunut kärsimään taloudellisen kasvun puitteissa. Tuotannon tehostaminen on johtanut luonnon hyväksikäyttöön. Vaikeuksia ovat esimerkiksi metsien tuhoutuminen, urbanisaatiosta johtuvat jäteongelmat ja maaperän eroosio, joka on saattanut johtaa tuhoisiin maavyöryihin. Luonnon saastuminen ei vaikuta pelkästään ympäristöön, mutta myös ihmisten terveyteen; louhoksien lähetyvillä juomavesi ja ilma ovat saastuneita louhospölystä. Teollisuuden aloilla myös kemialliset päästöt saastuttavat vesistöjä, ja vuosikymmeniä jatkunut teollisuuden aiheuttama paine kasvilajeja kohtaan aiheuttaa alkuperäisten lajien ajautumista sukupuuttoon. Ikävä kyllä ympäristöongelmien ehkäisy on ollut maltillista valtion hallinnon saralta, sillä niihin taloudellinen panostaminen on harvoin yksityisten yritysten ensimmäinen prioriteetti. Myös valtion kannalta tinkiminen tapahtuu useimmiten mieluummin ympäristön kuin talouskasvun kustannuksella.⁷⁹

---

⁷⁸ Berry 2008, 149.

⁷⁹ Meller, O'Ryan & Solimano, 1996, 263-264.

Kuva 2: Chilen mineraalilouhinnan saastuttama vesistö pohjois-Chilessä Caimanesin kylässä vuonna 2012.

Työttömyys ja taloudellinen epätasa-arvo

Chilen talouskasvu 1990-2010 –luvulla johti monenlaisiin positiivisiin muutoksiin, kuten köyhyyden laskuun. Kuitenkin tällä kansantaloudellisen kasvun kehityksellä oli positiivisten seurausten lisäksi joitain negatiivisia vaikutuksia. Köyhyyden ja työttömyyden lasku ovat usein päteviä taloudellisen hyvinvoinnin indikaattoreita, mutta joskus ne eivät kerro koko totuutta asiasta; vaikka ne olisivatkin vähentyneet, taloudellinen epätasa-arvo ei aina näy tilastoissa. Chilen tapauksessa tästä ongelmasta kärsitään edelleen.

Vaikka köyhyys ja työttömyys ovat vähentyneet, palkkauksen ja tulojen epätasa-arvoistuminen on jatkunut. International Labor Officen tutkimuksen mukaan syyt löytyvät siitä, että näihin ongelmiin on keskitytty sosiaalipoliittisesta näkökulmasta, eikä niinkään työmarkkinapoliittisesta tulokulmasta. Demokratiaan siirtyminen 1990-luvun alussa johti köyhyyden jyrkkään laskuun, mikä oli presidentti Patricio Aylwinin hallituksen aikaansaannosta. Sittemmin samanlaisia sosiaalipoliittisia näkemyksiä on jatkettu. Köyhyys saatiin laskuun erilaisilla yhteiskuntaan vaikuttavilla päätöksillä, joita olivat esimerkiksi valtion julkisiin menoihin panostaminen. Näillä menetelmillä oli tavoitteena lisätä ihmisten hyvinvointia nostamalla heidän palkkatulojaan. Valtion

rahallinen tuki yhteiskunnallisiin ohjelmiin tuplaantui vuosien 1989 ja 1997 välillä.⁸⁰ Tämä prosessi oli kuitenkin suhteellisen haastava, sillä Chilen lähtökohtana oli epätasainen tulonjako. Talouden kasvaessa piti ylläpitää kasvutahtia, ja kuitenkin samalla tasoittaa tuloeroja avustamalla alimman tuloluokan ihmisiä.⁸¹ Tänä aikana investoiminen terveydenhuoltoon nousi kokonaisuudessaan 179% ja koulutukseen käytettiin rahaa 115% enemmän kuin sotilashallinnon aikana.⁸² Monia näistä yhteiskunnallisista julkisen sektorin muutoksista rahoitettiin vuonna 1990 käyttöön otetuista verouudistuksista ja valtion vientilähtöisen vankan talouden tuotoista.

Sosiaaliin ohjelmiin käytetyn investoinnin tärkeyttä on korostettu, sillä tilastojen mukaan on selvää, että jokainen prosentti taloudellisen kasvun saralla vaikutti köyhyyden vähenemiseen merkittävästi. Vuosien 1990 ja 1996 välillä hallinnee keskusta-vasemmistopuolueen La Concertaciónin aikana valtion sosiaaliin menoihin käytettiin jopa 50% enemmän kuin 1987-1990 vallinneen sotilashallinnon aikana.⁸³ Tämä on äärimmäisen merkittävää, sillä Chile on hitaasti mutta varmasti siirtynyt kohti länsimaisen hyvinvointivaltion tasa-arvoista mallia.

Michelle Bachelet ja naisten asema

Chilen poliittinen elämä koki ratkaisevan käänteen, kun maan presidentiksi valittiin vuonna 2006 ensimmäistä kertaa nainen, Michelle Bachelet. Vaikka naisen nouseminen presidentiksi oli itsessään jo suuri saavutus latinalaisessa Amerikassa, Bacheletin valinnassa oli vielä jotain erityisempää; hän oli noussut presidentiksi täysin omien saavutuksiansa saattamana. Toisin kuin usein valtaan nousseet naispresidentit, Bachelet ei ollut ennen politiikassa vaikuttaneen miehen leski. Bacheletin presidentin virkaan astuminen teki hänestä latinalaisen Amerikan neljännen naispresidentin.⁸⁴

Bacheletin valinta presidentiksi oli ennen kaikkea symbolinen osoitus uudesta alusta, mutta se herätteli myös kansalaisten näkemyksiä; muuttuisivatko asiat todella tällä kertaa, ja millainen tämä muutos tulisi olemaan? Bacheletin lupaukset rakentuivat tiimityön, vuorovaikutuksen ja osallistuvamman politiikan harteille, poiketen perinteisemmästä autoritaarisesta hallitsemistavasta. Tätä kuvailtiin feminiiniseksi tavaksi, mutta Bachelet piti kyseistä tapaa modernina. Bacheletin äidillinen tapa hallita osoittautui myös rajoja rikkovaksi Chilen perinteisessä patriarkalisessa yhteiskunnassa. Rossin artikkelissa haastateltu Chilen yliopiston julkisten suhteiden tutkija Pedro

---

⁸⁰ Gammage, Albuquerque & Durán 2014, 1.

⁸¹ Meller, O'Ryan & Solimano, 1996, 256.

⁸² Weyland 1999, 63-64.

⁸³ Weyland 1999, 63-64.

⁸⁴ Ross 2006, 724.

Figueroa on tutkinut Bacheletin suosiota. Hänen mukaansa äidillisen hallitsemisen suosio piilee siinä, että maan kehittyessä ja modernisoituessa nopeasti kansalaisille saattaa tulla olo juurettomuudesta ja vieraantumisesta. Tällaisessa tilanteessa huolehtiva ja jopa äidillinen tyyli hallita on osoittautunut erityisen tehokkaaksi.⁸⁵ Tilasto Chilen naisten työllistymisestä havainnollistaa erinomaisesti Bacheletin työn aikaansaannoksia naisten aseman parantamisessa; vuodesta 2006 naisten osuus suhteessa miesten osuuteen töihin osallistumisessa oli n. 56,57%, ja vuonna 2016 prosentuaalinen suhde oli 67,51%.⁸⁶

Vaikka naisten työllistyminen Chilessä on kasvanut jatkuvasti, kyseinen data on myös ristiriitaista. Työllistyminen ei ole nimittäin kertonut sukupuolten välisen taloudellisen tasa-arvon toteutumisesta. Eric Perrado Herrera ottaa artikkelissaan esille epäkohdan jota myös meidän on hyvä tarkastella. Hänen mukaansa sukupuolten välinen taloudellinen eriarvoisuus ei ole havaittavissa oleva ilmiö pelkästään kehittyvissä talouksissa; Chile suhteellisen vakaana taloutena ja latinalaisen Amerikan edelläkävijänä koulutuksen ja terveydenhuollon saralla kuroo tästä kehityksestä huolimatta sukupuolten välistä taloudellista eriarvoisuutta umpeen todella hitaalla tahdilla. Hänen mukaansa naisten koulutustaso Chilessä on yksi latinalaisen Amerikan korkeimpia, jonka lisäksi naiset kouluttautuvat jopa miehiä enemmän toisella ja kolmannella asteella. Silti naisten palkka on vain noin puolet miesten palkasta.⁸⁷ Naisten korkea kouluttautumisen taso tarkoittaisi loogisesti ajateltuna sitä, että he työllistyisivät hyväpalkkaisiin ja korkeasti arvostettuihin johtotehtäviin. Jostain syystä yhteys näiden kahden välillä on kuitenkin jäänyt olemattomaksi.⁸⁸

Viime vuosina sukupuolten tasa-arvoinen asema on ollut erityisen pinnalla yhteiskunnallisessa diskurssissa. Keskustelu on koskenut lähes kaikkia elämän osa-alueita, mukaan lukien taloudellisen tasa-arvoisuuden. Keskustelua on käyty esimerkiksi naisten palkkauksesta ja työtehtävistä. Vaikka Maailman talousfoorumin tilastot ja artikkeli näyttävät objektiivisia lukuja taloudellisesta tasa-arvoisuudesta, on selvää, että kyseinen data ei kerro mitään naisten todellisesta hyvinvoinnista. Arkipäivän elämää on hankala mitata indikaattoreilla, ja kyseiset tilastot eivät olekaan päteviä kuvastamaan naisten hyvinvointia ja tasa-arvoa esimerkiksi kotitalouden sisällä. Ne eivät kerro perheen sisäisestä väkivallasta tai kotitalouden työnjaosta, oli kyseessä kumpi sukupuoli tahansa.

---

⁸⁵ Ross 2006, 725.

⁸⁶ Maailmanpankki, naisten suhteellinen osuus verrattuna miehiin työvoimassa, luettu 12.2.2018.

⁸⁷ Maailman talousfoorumi, Global Gender Gap Report 2016, Chile, luettu 28.2.

⁸⁸ Perrado, Maailman talousfoorumi, luettu 28.2.

Chilen talouden tulevaisuudenkuvia on suhteellisen vaikea ennustaa. Talouden tiivis yhteys politiikkaan tulee varmasti näkymään myös Chilen tulevaisuuden talouspoliittisissa linjauksissa. Bacheletin jälkeen presidentiksi on valittu Sebastián Piñera, konservatiivinen miljardööri, joka on jo aikaisemmin ollut presidenttinä vuosina 2010-2014. On erittäin todennäköistä, että Piñeran talouspoliittiset näkemykset eroavat ainakin jollain tavoin Michelle Bacheletin näkemyksistä. Perrado esittää, että sukupuolten tasa-arvoisempi asema työmarkkinoilla vaikuttaisi Chilen kansantaloudelliseen kasvuun positiivisesti. Hänen mukaansa yksilöiden taloudellisen hyvinvoinnin parantumisen lisäksi Chilen bruttokansantuotteen vuosittainen kasvu voisi olla jopa 10,5%.⁸⁹ Tällä voisi olla myös erilaisia vaikutuksia Chilen ulkopoliittisiin linjauksiin, jotka koskevat vientiä, tuonnin säätelyä ja kauppasopimuksia. On hankalaa kuitenkin ennustaa, seuraako Piñeran talouspoliittinen näkemys näitä linjoja. Vain aika näyttää, mitä käy.

Johtopäätökset

Kuten tutkielmamme teemasta ja aihealueista huomaa, Chilen taloushistorian käänneet ovat olleet erittäin monimutkaisia. Vuosien saatossa Chilen poliittinen hallinto on uudistunut useaan kertaan, ja talous on seurannut näitä poliittisia muutoksia, pysyen kuitenkin käytännössä samana viimeiset 40 vuotta.

Chilen ihmettä edeltäneet kaksi vuosisataa ovat pitäneet sisällään merkittävää taloudellista kehitystä. Itsenäistynyt Chile liittyi 1800-luvulla osaksi maailmankauppaa ja matka kohti modernisoitumista ja teollistumista saattoi alkaa. Todellisuudessa lopullinen kehitys kesti hyvin pitkään, johtuen monista maan kokemista taloudellisista kriiseistä ja rakennemuutoksista. Kuparituotanto vakiinnutti lopulta asemansa maan vientiteollisuudessa. Vuosisatojen kuluessa ja talouden kehittyessä toistunut ilmiö on kuitenkin ollut inflaatio, joka monista uudistuksista huolimatta on värittänyt Chilen talouden kehitystä kaksi vuosisataa. Tarkasteluista huolimatta tähän ei löytynyt mitään yksittäistä merkillepantavaa syytä. Salvador Allenden vasemmistohallitus päätti lopulta Chilen lähes kahden vuosisadan kehityksen, joka johti lopulta uusliberalistiseen talouspolitiikkaan. Kuten tämä ja edeltäneet vuosikymmenet osoittavat erilaisia talouspoliittisia linjauksia Chile on kokenut monia.

---

⁸⁹ Perrado, Maailman talousfoorumi, luettu 28.2.

Chilen siirtyminen uusliberalistiseen talouspolitiikkaan on tuottanut taloudellisesti näyttäviä tuloksia. Se on kyennyt ylläpitämään merkittävää talouskasvua läpi 90-luvun, saanut inflaation hallintaansa ja vähentänyt myös merkittävästi köyhyyttä. Köyhyyttä yritetäänkin saada kuriin taloutta entistään kasvattamalla ja Chilellä on kova halu ottaa muut OECD maat kiinni. Chilen talouskasvu on kuitenkin pohjimmiltaan nojannut vientipohjaiseen talouteen, jossa kasvavaa taloutta on rahoitettu ylijäämäisellä kauppataaseella. Viennin suurimpien sektorien ollessa kaivostoiminta, maatalous ja metsäteollisuus, on viennin kasvattaminen merkinnyt myös luonnonvarojen kestäväntä käyttöä ja siitä onkin seurannut laajoja ympäristöongelmia. Jatkuva talouskasvun tavoittelemisen on ristiriidassa myös monien ihmisoikeuskysymysten kanssa, ja kiistat Chilen alkuperäiskansan Mapuchen kanssa ovatkin yleistyneet etenkin 1990-luvulla. Diktatuurin jälkeistä politiikkaa voi luonnehtia staattiseksi ja se on muuttunut uudelleen elitistiseksi ja ylhäältäpäin johdeuksi, mikä toisaalta vaikeuttaa kansalaisten puuttumista merkittäviin poliittisiin kysymyksiin. Jatkuvat ympäristöongelmat ovat kuitenkin nostattaneet uutta kansalaisaktivismia ja se voikin olla yksi ratkaisu niin kestävämmän ympäristöpolitiikan kuin myös kansan poliittisen heräämisen kannalta.

Vain aika näyttää, miltä Chilen talouspoliittiset tulevaisuuden kuvat näyttävät. Presidentin vaihtuminen keväällä 2018 saattaa vaikuttaa Chilen taloudelliseen tilaan, tai se saattaa pysyä muuttumattomana. Monet yhteiskunnalliset kysymykset ovat olleet pinnalla 2010-luvulla, ja onkin mahdollista, että Chilen taloudellinen painopiste suuntautuu tulevaisuudessa näiden hankaluuksien hoitamiseen. Taloudellinen epätasa-arvo, sukupuolten välillä vallitsevat kuilut työllistymisessä ja taloudelliset riskit ovat vain pieni osa Chilen talouden moninaista vaikutuskenttää. Yksi suurimpia epäkohtia on taloudellisen kasvun puitteissa tapahtunut ympäristön tuhoutuminen ja luonnonvarojen kärsiminen. Ehkä talouden eri sektoreilla aletaan kiinnittää huomiota kestävä kehityksen periaatteilla toimiviin järjestelyihin, jotka samalla myötävaikuttaisivat talouskasvuun, mutta eivät tuhoaisi kallisarvoisia luonnonvaroja. Chilen talous on nykyhetkellä suhteellisen stabiili, ja olisikin hienoa, jos resurssit käytettäisiin sosiaalisten ongelmien hoitamiseen.

Lähteet:

Agosin, Manuel R.; Bravo-Ortega, Claudio: *The Emergence of New Successful Export Activities in Latin America: The Case of Chile*, Inter-American Development Bank Working Paper 552, IADB, 2009.

Berry, Albert: *Growth, employment and distribution impacts of minerals dependency: four case studies*, South African Journal of Economics, volume 76:2, 2008.

Business School of Valparaiso: *The Chilean Economy Under The Popular Unity Government – The Chilean Way to Marxist Socialism*. Adolfo Ibanez Foundation, Valparaiso, 1974.

Carruthers, David: *Environmental politics in Chile: Legacies of dictatorship and democracy* - Third World Quarterly Vol 22(3) 2001

Collier, Simon & Sater, William F.: *A History of Chile, 1808-2002*. Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

Courtois, Stéphane et al: *Kommunism in Musta Kirja*, WS Bookwell Oy, Juva, 2001.

Faúndez, Julio: *Marxism and Democracy in Chile: From 1932 to the fall of Allende*. Yale University Press, New Haven & London, 1988.

Ffrench-Davis, Ricardo: *Challenges for the Chilean economy under cyclical shocks, 1999–2016*, Journal of Post Keynesian Economics, volume 40:1, 2017.

Ffrench-Davis, Ricardo: *Economic Reforms in Chile: From Dictatorship to Democracy*. The University of Michigan Press, 2002.

Friedman, Milton: *Capitalism & Freedom*. The University of Chicago Press, Chicago, 1962.

Gammage, Sarah; Albuquerque, Tomás; Durán, Gonzálo: *Poverty, Inequality and Employment in Chile*, International Labour Office, Conditions of Work and Employment series no. 46, 2014.

Gutiérrez, Sheila Amin; Ferrantino, Michael: *Export diversification and structural dynamics in the growth process – The case of Chile*, Journal of Development Economics, volume 52, 1997.

- Heiss C. *Legitimacy crisis and the constitutional problem in Chile: A legacy of authoritarianism.* – *Constellations*, 2017;24:470-479
- Klein, Naomi: *Tuhokapitalismin nousu.* Into, Norhaven, 2015.
- Leskinen, Auli: *Ei huomista ilman eilistä – Chilen ihmisoikeuspolitiikan kehitys 1990-2006*, Opuscula Instituti Ibero-Americani Universitatis Helsingiensis, 2006.
- Martínez, Jesús Manuel: *Salvador Allende ja Chilen kohtalon vuodet.* Into Kustannus Oy, 2013
- Meller, Patricio; O’Ryan, Raul; Solimano, Andrés: *Growth, equity and environment in Chile: issues and evidence*, *World Development*, volume 24:2, 1996.
- Navia, Patricio & Osorio, Rodrigo: *‘Make the Economy Scream’? Economic, Ideological and Social Determinants of Support for Salvador Allende in Chile, 1970-3.* Cambridge University Press, 2017.
- Petras, James: *Politics and Social Forces in Chilean Development.* University of California Press, Berkley and Los Angeles, 1969.
- Pollack, Benny & Rosenkranz, Herman: *Revolutionary Social Democracy, The Chilean Socialist Party.* St. Martin Press, New York, 1986.
- Richards, Patricia: *Race and the Chilean Miracle.* University of Pittsburg Press 2013.
- Ross, Jennifer: *Michelle Bachelet*, *International Journal*, 2006.
- Silva, Eduardo: *The State and Capital in Chile – Business Elites, Technocrats and Market Economics.* Westview Press, Oxford, 1996.
- Sunkvel, Osvaldo: *Is the Chilean ‘‘Miracle’’ sustainable?* – *Journal of Interamerican studies and Affairs* vol 37 (3)
- Taylor, Marcus: *A succes for whom? An Historical-Materialist Critique of Neoliberalism in Chile – Historical Materialism*, Vol 10 (2) 2002.
- Torche, Florencia: *Privatization Reform and Inequality of Educational Opportunity: The Case of Chile – Sociology of Education* 2005, Vol. 78 (October): 316-343
- Weyland, Kurt: *Economic Policy in Chile’s New Democracy*, *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 199 41:3, 67-96.

Tilastot:

Maaailmanpankki: *Inflation, consumer prices (annual %)*, Chile, 1960-2016.

<https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=CL&view=chart>

Maaailmanpankki: *GDP per capita growth (annual %)*, Chile, 1960-2016.

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG?locations=CL&view=chart>

Maaailmanpankki: *Unemployment, total (% of total labor force)(modeled ILO estimate)*

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?end=2017&start=2017&view=map&year=1991>

Maaailmanpankki: *Exports of goods and services (% of GDP)*

<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?end=2016&locations=CL&start=1960&view=chart&year=1991>

Maaailmanpankki: *Mineral rents (% of GDP)*

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MINR.RT.ZS?locations=CL>

Maaailmanpankki: *Ratio of female to male labor force participation rate (%) (national estimate)*

<https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FM.NE.ZS>

Maaailman talousfoorumi: *Global Gender Gap Report 2016, Chile*

<http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=CHL>

Sähköiset lähteet:

BBC 2013: Chile Still Split Over Gen Augusto Pinochet legacy: <http://www.bbc.com/news/world-latin-america-24014501> luettu 4.3.2018.

Economic Forum, <https://www.weforum.org/agenda/2017/11/chile-women-equality-nudge-gender-gap-report-2017/> luettu 28.2.2018.

Parrado Herrera, Eric: *Can behavioural science nudge Chilean women towards equality?*, World

Kuvat:

Kuva 1: OECD 2015: <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>, luettu 4.3.2018.

Kuva 2: Inter Press Service News Agency, Marianela Jarroud: *Mine Tailings Pollute a Chilean Town's Water*, 12.6.2012, luettu 4.3.2018.

<http://www.ipsnews.net/2012/06/mine-tailings-pollute-a-chilean-towns-water/>